

віри та морального імперативу свободи і поваги до свободи інших, є найбільш важливою методологічною настановою у прагматизмі.

Список використаних джерел

1. Декарт Р. Избр. произвед. – М.–Л.: Госполитиздат, 1950. – 712 с.
2. История современной зарубежной философии: компаративистский подход. – СПб.: Издательство «ЛАНЬ», 1997. – 480 с.
3. Кант И. Критика чистого разума / Перевод Н. Лосского сверен и отредактирован Ц. Арзаканяном и М. Иткиным. Примечания Ц. Арзаканяна. – М.: Мысль, 1994. – 591 с. [Электронный ресурс]. – <http://www.psylib.ukrweb.net/books/kanti02/index.htm>
4. Кант И. Критика чистого разума. Соч. в 6 т., Т.3. – М.: Мысль, 1964. – 799 с.
5. Мельвил Ю. К. Прагматическая философия человека / Буржуазная философская антропология XX века. – М.: Наука, 1986.
6. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения. Пер. с англ. / Перевод К. Голубович, К. Чухрукидзе, Т. Дмитриева. – М.: Логос, 2000. – 448 с.
7. Уильям Джеймс. Введение в философию. – М.: Республика, 2000. – 314 с. – (Сер.: Философская пропедевтика).
8. Dewey J. Reconstruction in Philosophy. – New York, 1957. – 224 p.
9. Peirce Ch. Geometrical Researches on the Theory of Parallels by Nicolaus Lobatchewsky // Historical perspectives of Peirce's logic of science / Ed. By C. Eisele. – Berlin, New York, Amsterdam, 1985.
10. William James. Psychology. – N.Y.: Holt, 1990. – 716 p.
11. William James. The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature Being the Gifford Lectures on Natural Religion Delivered at Edinburgh in 1901–1902 // Издание журнала «Русская Мысль». – Москва, 1910 [Электронный ресурс]. – http://krotov.info/libr_min/05_d/zhe/yms_00.htm

References

1. Dekart R. Izbr. proizved. – M.–L.: Gospolitizdat, 1950. – 712 s.
2. Istorija sovremennoj zarubezhnoj filosofii: komparativistskij podhod. – SPb.: Izdatel'stvo «LAN'», 1997. – 480 s.
3. Kant I. Kritika chistogo razuma / Perevod N. Losskogo sveren i otredaktirovan C. Arzakanjanom i M. Itkinym. Primechanija C. Arzakanjana. – M.: Mysl', 1994. – 591 s. [Jelektronnyj resurs]. – <http://www.psylib.ukrweb.net/books/kanti02/index.htm>
4. Kant I. Kritika chistogo razuma. Soch. v 6 t., T.3. – M.: Mysl', 1964. – 799 s.
5. Mel'vil' Ju. K. Pragmaticheskaja filosofija cheloveka / Burzhuaznaja filosofskaja antropologija XX veka. – M.: Nauka, 1986.
6. Pirs Ch. S. Izbrannye filosofskie proizvedenija. Per. s angl. / Perevod K. Golubovich, K. Chuhrukidze, T. Dmitrieva. – M.: Logos, 2000. – 448 s.
7. Uil'jam Dzhajms. Vvedenie v filosofiju. – M.: Respublika, 2000. – 314 s. – (Ser.: Filosofskaja propedevtika).
8. Dewey J. Reconstruction in Philosophy. – New York, 1957. – 224 p.
9. Peirce Ch. Geometrical Researches on the Theory of Parallels by Nicolaus Lobatchewsky // Historical perspectives of Peirce's logic of science / Ed. By C. Eisele. – Berlin, New York, Amsterdam, 1985.
10. William James. Psychology. – N.Y.: Holt, 1990. – 716 p.
11. William James. The Varieties of Religious Experience: A Study in Human Nature Being the Gifford Lectures on Natural Religion Delivered at Edinburgh in 1901–1902 // Izdanie zhurnala «Russkaja Mysl'». – Moskva, 1910 [Jelektronnyj resurs]. – http://krotov.info/libr_min/05_d/zhe/yms_00.htm

Tsvibel A. O., postgraduate, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), asiyaabell@gmail.com

Peculiarities of methodological principles of pragmatism

This article describes the causes of the specific methodology of pragmatism. It is noted the role of the relationship between knowledge, belief and action as methodologically significant. This point of view differs from the position of Kant as the author of the concept of «pragmatic beliefs»: a man in pragmatism is in a situation of permanent search for effective solutions. Therefore belief is not accidental, is the determining factor for the man.

Substantiated that the methodological ideas of Peirce's pragmatism dependent on the European philosophical tradition. The article explored transformation and unwavering basis of methods of pragmatism, which it originated in the USA by Charles Peirce, William James and John. Dewey. Thus Peirce emphasized his methodological

direction and trying to distinguish his principles with traditional. Peirce believed that argument in classical rationalism is insufficient.

The main thesis of James' methodology is based on the fact that a theoretical proposition in a purely empirical in basis. Dewey emphasizes natural dualism of Western culture: speculative philosophy; according to Dewey, doesn't include natural language and goals of real life. It is noted also features and causes of differences between methodological trends in pragmatism.

Thus, the article presents a key feature of pragmatic approach: human knowledge substantially depends on activity as a way of relation to reality.

Keywords: pragmatism, methodology, rationalism, the pragmatic belief.

Цвибель А. А., аспирантка, Киевський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), asiyaabell@gmail.com

Особенности методологических принципов прагматизма

Описано причины специфики методологии прагматизма. Указано роль проблемы соотношения знания, веры и действия как методологически существенной. Эта точка зрения отличается от позиции И. Канта как автора понятия «прагматической веры»: человек в прагматизме находится в ситуации перманентного поиска эффективных решений. Поэтому вера играет для нее не случайную роль, а является определяющим фактором.

Обосновано зависимость методологических идей прагматизма Пирса от европейской философской традиции. Отслежено трансформацию и неизменную основу методов прагматизма, каким он был рожден в США от Ч. Пирса, У. Джеймса и Дж. Дьюи. Так, Пирс подчеркивал свою методологическую направленность и пытался разграничить свои принципы и традиционные, ссылаясь на недостаточную аргументированность классического рационализма. Главный тезис методологии Джеймса базируется на том, что теоретическое суждение в основе исключительно эмпирическое. Дьюи подчеркивает естественный дуализм западной культуры: спекулятивная философия, по мнению Дьюи, не учитывает язык и цели реальной жизни. Указано также на особенности и причины отличий методологических направлений в прагматизме.

Таким образом, в статье представлено ключевую особенность прагматического подхода: человеческое знание прямо содержательно зависит от деятельности как способ отношения к действительности.

Ключевые слова: прагматизм, методология, рационализм, прагматическая вера.

* * *

УДК 124.4:159.955.4

Чорна Л. В.,

кандидат політичних наук, доцент, докторант кафедри філософії, теорії та історії державного управління, Національна академія державного управління при Президентіві України (Україна, Київ), lika7@ukr.net

ІДЕАЛ ЯК ПЕРЕДБАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО

Аналізується проблема ідеалу, яка пронизувала творчість майже усіх відомих філософів від Античності до сьогодення. Розуміння ідеалу є базовим для філософського осягнення людського буття. Які ідеали та цілі має людина або суспільство, таке майбутнє їх очікує. Осмислюється проблема ідеалу під кутом зору осягнення майбутнього. Увагу приділено аналізу амбівалентності ідеалу. Мета статті – дослідити розуміння ідеалу у контексті форм освоення майбутнього. Зроблено висновок про те, що майбутнє як ідеал, передбачення майбутнього у сучасній ситуації глобалізації, виглядає як намагання інтеграції, де кожен з акторів взаємодії є представником різних систем. Сучасний ідеал часто виступає як система симулякрів. Не романтизація ідеалів (атлантизм, слов'янзм, націоналізм та ін.) допоможе у проблемному просторі глобальних відносин. Вимір ідентичності, одиничності, цілісності окремого актора та всезагальні ідеали дають можливість передбачення майбутнього на підставі гармонії. Гармонія апелює до людяності, а не до окремого образу вестерну, що так чи інакше функціонує у глобалізаційних процесах сучасності.

Ключові слова: глобалізація, ідеал, майбутнє, культура, хронотоп.

Проблема суспільного ідеалу в тій чи іншій мірі пронизувала творчість майже усіх відомих філософів від Античності до сьогодення. Розуміння суспільних ідеалів є базовим задля філософського осягнення людського буття. Які ідеали та цілі має людина або суспільство, таке майбутнє їх очікує. Тому має сенс осмислити проблему ідеалу під кутом зору осягнення майбутнього. В даній статті аналізується амбівалентність ідеалу.

Досить складним є завдання окреслити повний список авторів, що вивчали названу проблематику. Серед них

можна назвати таких відомих українських дослідників, що присвятили свою наукову роботу вивченню проблеми ідеалу: В. Андрущенко, В. Баркова, М. Поповича, Т. Розову, З. Самчука, В. Шинкарука та ін.

Мета статті – дослідити розуміння ідеалу у контексті форм освоєння майбутнього. Базовим *методом*, на якому буде ґрунтуватися аналіз проблеми, є метод системно–структурного аналізу.

Ідеал можна розуміти як проєкцію на світ ідеального, як універсум «всіх можливих і неможливих світів», якщо визначити універсум за С. Кримським [2; 3]. Тобто універсум як проєкція на світ ідеального всіх можливих і неможливих світів і здійснює ту складну дихотомію ідеалу і реальності, ідеального як визначення свідомості, як того, що позначає ціль, мету, засоби цілепокладання і передбачає майбутній результат, а також всіх тих артефактів культури, які стають носіями цього ідеального. Це не лише свідомість людини, а також одиничні образи, зразки, норми, вербалізовані і здійсненні у зображувальних конструкціях, в певних актах цілепокладання, що можуть мати будь–яку форму, навіть бути втілені у тонку форму, форму жесту, форму визначення вольового імперативу. Все це свідчить про те, що перед нами виникає той образ, який можна назвати універсумом. Адже вся складність сучасної інтерпретації ідеалу та ідеального полягає в тому, що існує вже не універсум, але мультіверсум, багато універсалістських систем, універсалістських інтерпретацій, можливостей знаходити цілісність на рівні метаконструкцій, а ці метаконструкції як феномен ідеального вже не витримують той перенапруги, що виникає. Тому, або виникає знову спокуса звернутися до протосубстанції (природа, дух, діяльність, абсолют у вигляді божественного витоку), або навпаки – визначити ідеал суто номіналістично. Тобто визначити його як вже здійснену конструкцію оформлену в одиничній речі, в тому імперативному жесті людського волевиявлення, цілепокладання, яке фіксується як норма, як зразок, як кліше, як канон і як те правило, що можна розуміти або в системі відхилення від його здійснення, або в системі однозначного імперативного відгуку на це правило. Можна сказати, що весь цей набір ставить проблему поліфункціональності ідеалу, де здійснюється не одна функція, а виникає вектор функціонального самоздійснення ідеального в контексті мультіверсуму, в контексті тих універсальних інтенцій, які виступають у культурі в складному просторі темпоральностей ідеального.

Якщо розглядати соціум як єдність організмичного та механічного (таких спроб було багато в якості інтерпретативних схем), то це дає можливість визначити ідеал як певну матрицю (породжуючу модель), яка здійснює і функціональністю машини, тобто функціонального механізму, здійснює ті чи інші нормативні акції. Вона як організм несе у собі певну еволюційну гілку, згорнутий код, який визначається досить по–різному, частіше всього у рамках преформізму як своєрідний згорнутий історичний процес існування організмів в історії, культурі, соціумі. Все це так чи інакше сповнюється визначенням гармонії, що на широкому соціокультурному матеріалі набуває своїх або організмичних, або механістичних рис. Цивілізація все більше і більше індустріалізується, доходить до діалогових відносин людини і природи, людини і машини, людини і всіх функціонально діючих

пристроїв, де людина теж у певній мірі виконує роль або організму, або машини, або кванту соціуму, що стає носієм самої соціальності та тієї ідеальності, яку ми пов'язуємо з різними диференційно структурованими ідеалами: етичним, естетичним, правовим, політичним та ін.

Отже, функціональна система – це є система дієвих актів і верифікації, що необхідна для її адекватного функціонування. Проте, якщо ми намагаємося розширити категорію функціональної системи до соціопрагматики, до функціонування культурних структур, субструктур, які саме здійснюють функцію ідеалу, то тут, звичайно, таких констатацій замало.

Щоб розширити поняття «функціональної системи» як загального наукового принципу до соціокультурної матриці полісистемної реальності цілепокладання, ціледійснення в рамках культури, звичайно, необхідно надати в рамках системи модель самої культури. А вже потім, виходячи з цієї моделі, визначити її системотворчі компоненти. На підставі цих системотворчих компонентів або моделей розбудувати ті функціональні механізми, які вже позбавляють нас пресловутої функціональності доби Модерну. Функціональність Модерну була характерна для авангарду, структуралізму, соціальних систем, що визначалися у рамках механо–детермінізму як певна матриця адаптивності. У сучасному контексті функціональність визначається більш широко в рамках інтегративних процесів, які, зокрема, у культурі пост–радянського простору складно трансформуються і адаптуються до інших системних чинників. Вони визначають як модернізацію, трансформацію, транзит та інші механізми переносу системної якості з інших систем у системи тих культур, що зайшли в кут у процесі функціонування так званого комуністичного ідеалу. Це і стане нашим проблемним полем опису, дескрипції та інтерпретації феномену ідеального як поліфункціонального цілого в рамках полісистемного аналізу соціокультурних практик.

Проте, якщо звертатися до системно–діяльнісного тлумачення культури, то варто звернутися до розробок київської філософської школи, де відбулася складна трансформація категорії «діяльність». Системотворчим залишався сам комплекс цілепокладання, де прості складові праці, за К. Марксом, сама праця, засоби праці та результат інтерпретувались як мета, засоби і досягнення мети, тобто результат, який визначався перед самою дією як предмет діяльності. Згодом стали визначати суб'єкт праці, суб'єкт діяльності, що трактувався передусім як носій всього соціокультурного потенціалу, певний універсум. Засоби праці виглядали як повноцінна палітра всіх засобів культуротворчості і вже мотивований результат, у якому зафіксована сама передумова його досягнення як полісистемна цілісність. Все це і є справжнім надбанням, воно розгортає діяльність цілепокладання у просторі культурних артефактів і системно збагачує модель потрібного майбутнього.

Але важливо зазначити, що культура не є лише діяльність. Сюди входить і сфера стану, яку пов'язують з чуттєвістю, з естетичним аспектом як чуттєвою діяльністю і дієвою сферою мотивації, сфера поведінки, яку пов'язують з мораллю, етикою, і взагалі, тим категоричним імперативом, який описує І. Кант, як необхідну умову поведінкового, вчинкового простору самоздійснення будь–якої діяльності. Якщо це так, то

виникає проблема: яка з цих складових (поведінка, діяльність, стан) є системотворчою. Багато дослідників намагалися зазначити, що первинним етапом формування культури була зовсім не діяльність, а поведінка. Про це пише Л. Гумільов, який відзначив, що всі архаїчні культури починались з того, що вони здійснювали систему табу, поведінкового комплексу, системи ініціації. Тобто переведення з одного соціального цілого в інше давало можливість здійснення табуованої поведінки, а система діяльності вже визначалася цим поведінковим комплексом [1].

Діяльність як головний формотворчий принцип виникає у першій інтерактивній цивілізації як системотворчий код. Цією цивілізацією є Античність. Так, Т. Петров визначає соціокоди культури: іменний, який стосується архаїчних культур, професійний, що виникає у середньовіччі та понятійний, який він пов'язує з європейською культурою, де розгортається система діяльності як маркер культури як такої [5]. Отже, такий аналіз свідчить про те, що культура у її еволюційному просторі, тобто у хронотопі культуротворчості, не була однорідною, не була однозначно детермінованою тим чи іншим чинником культуротворчості. Так само й ідеал, який можна визначити як ідеал діяльності, ідеал стану, ідеал поведінки, теж є тим суб'єктивним принципом, носієм, спонукую, що досягався у цих сферах і був домінуючим.

Можна стверджувати, що культура визначалася суто субстанціонально. Це аналізується у різних концепціях: це й системи ідеалізму, які беруть початок ще в античності (де дух, ейдос, ідеал є ідеальне як таке, є структуруючим принципом матерії); у матеріалізмі таким структуруючим принципом стає діяльність (наприклад, у марксизмі); пізніше виникає постінтерпретація, де знов субстанціоналізм повертається. Так, виникає теорія посткультури, де культура – це передусім можливість продукування і несення «великого іншого», ідеалу, абсолюту. Якщо культура втрачає ці якості, то вона втрачає фактично те, що зветься культурою, тобто вона стає посткультурою. Проте такий субстанціоналізм говорить все ж про певну архаїзацію культури.

У київській філософській школі формується інше бачення культури, яке відходить від субстанціоналізму. Цю модель можна назвати феноменологічною, її представники: В. Шинкарук [10], С. Кримський [2; 3], В. Иванов, Є. Бистрицький, які визначали культуру як те, у чому дається людині світ. Це не просто просторово-часовий континуум, не просто увесь набір розгорнутої діяльності, що є базовою для марксистського підходу щодо інтерпретації культури, але це є місце, місце європейської парадигми, у якому можлива людина. Якщо М. Гейдеггер [9] тлумачить етос за Гераклітом як місце, у якому можливе божество, і визначає, що саме предикація етичного у культурі, починаючи з античності, формується як місце. Можна побачити цікаву ситуацію: обмін місць, прарадігма зміни місць, виробництва місць, обмін місцями – це та засада європейської культури, що свідчить про інтеракт. А якщо так, то виноситься на перший план вольова, дієва людина. Недарма той же М. Гейдеггер пише, що перша атомна бомба розірвалася у поемі Парменіда «Про природу», тобто людина стала тою, що перетворює світ – активною, вольовою.

І звідси всі ті проблеми, які визначає Едгар Морен, один із дослідників великих систем, директор Інституту

стратегічних досліджень у Франції. Він пише, що порядок природи набагато кращий, ніж порядок людини [4]. Вся постмодерністська парадигма – це є нова хвиля повернення до природи, але повернення вже медіальне, збагачене новітнім детермінізмом, комп'ютерною електронною революцією, коли людина починає зондувати не лише своє свідоме і підсвідоме, а і «святая святих», креативний лабораторний простір природних засад буття, простір клітини. Людина намагається розглянути інноваційні процеси, що відбуваються на мікрорівні, інтерпретувати їх у контексті сучасного трактування. Таким чином, проєкт як цілепокладаюча діяльність адаптується до тих біфуркацій, тих креативних рушійних процесів, які здійснюються автоматично, якщо розповсюдити механістичний принцип детермінізму на природу. Це проєктний, модельний принцип, пов'язаний з системами фрактального типу і з так званним генетичним алгоритмом. Цей принцип орієнтований на мікроінтервали буття, коли моделюється у проєктній діяльності генетичний алгоритм, який фактично і створює образ. Ми знаходимося у цікавій стадії новітнього постпозитивізму, яка нас примушує орієнтуватися не стільки на трансцендентальні проєкти німецької класики, на соціопрагматику марксизму з його економічним детермінізмом, орієнтуватися вже не на етичні, естетичні конструкції ідеального, які відомі й достатньо гарно описані у системах трансцендентального ідеалізму Ф. Шеллінга або у системі тієї критики, яку здійснював І. Кант, потім Гегель [6; 7; 8]. Ми можемо лише стверджувати, що соціопрагматика ідеального як функціональна система стає тим виміром, що складається зараз у новітньому алгоритмічному пошуку ідеального або ідеалу як мультиверсуму, як полімодальної системи, що формується як полісистемне ціле у контексті різних підсистем культури.

Отже, на початку ХХІ століття сучасне полісистемне бачення проблеми ідеалу базується на теорії динамічних систем. Сьогодні необхідно досліджувати ідеал як ідентичність на межі деструкцій, втрати ідентичності – всіх тих процесів, що пов'язані з глобалізацією, з екологією та з тим метаекологічним контекстом, що свідчить про досить складні соціокультурні трансформації. Останні базуються на діалозі культур, глобалізаційних процесах, що призводять до адаптації однієї культури іншою. Щеплення ідеалів, принципів, нормативів, призводить до перетворення культури. Утворюються нові субкультурні реалії, які вимагають не просто висування нових програм, проєктів, а висування ідеалів як акторів метакультурних відносин, акторів загального цивілізаційного процесу. Ідеал як амбівалентна цілісність, що поєднує у собі дихотомію, зберігає все ж всезагальну полівалентність, тобто тяжіння до всезагального, яке у будь-яких одиничних вимірах зберігає можливість цілого. Це створює антитетику ідеалу, його функціонування, ту ідеальність, яка і стає запорукою сучасного методологічного аналізу ідеалу як функціональної системи, ідеалу як передбачення майбутнього.

Осягнення майбутнього потребує аналізу просторово-часового континууму. Останній не є однорідним в історії розвитку культур. Так, можна зазначити умовно три моделі. Перша, циклічна модель, пов'язана з тим, що існує циклічна система відмінювання часу і простору. Вона найбільш рання, де помічаються лише ті точки, які є максимум або мінімум циклізму, коли помічається

лише те, що минуло або те, що приходить. Потім виникає друга модель, модель часу–вечності. Її пов'язують вже з античністю, коли час розуміється не як коливання, а як певна темпоральність, що символізує гармонію, вічність, «айон», вічну молодість. Згодом виникає темпоральність у вигляді християнського образу часу–стріли. Це вже третя модель, новітня темпоральність, що починає визначати мікроінтервали буття. Змінюється хронотоп.

Хронотоп – єднання коливання точки в архаїчних культурах, яка символізувала вівтар і той простір нескінченного, що символізує замкнену систему, замкнений світ, вічність, у якій існує сакральне. Це центрований простір, де відцентрована вісь структурує центр як системотворчий. Потім виникає парадигма обміну, парадигма давньогрецького зразку, де одна вічність обмінюється на іншу вічність. Виникає та складна система, яка замінюється креативною парадигмою середньовіччя, коли є початок – кінець, є есхатологія, є не просто мірами згораючий і мірами спалахуючий знов омолоджуючий космос, за Гераклітом, а є катастрофічний есхатологічний світ. Дані три темпоральності, які достатньо конструктивно визначаються у культурі, мають свій хронотоп, мають свої системи майбутнього, його передбачення, мають свій проект.

Надзвичайно ефективною є модель Ф. І. Шміта, який у 1919 році написав книгу «Мистецтво – його психологія, його стилістика, його еволюція», де він намагається описати континуум або весь формотворчий потенціал всесвітньої культури у рамках певних циклів [11]. Перший цикл він пов'язує з палеолітом, вважає, що він існував 40 тис. років, тут головною системотворчою категорією є ритм. Коливальний час–простір і ритм формує саме цей хронотоп. У неоліті формотворчою домінантою стає категорія форми замість розгорнутої зображувальності палеолітичних малюнків на стінах. Малюнки зображували ідеал як натуральну конструкцію сакрального, до якої зверталися в акті імагенації або в акті попередньої дії, яка передувала полюванню. Цей акт був ідеально визначений як імагенативний абсолют, де імагенативний абсолют і є актом переведенням в образ, тобто в «імаго» майбутнього ідеалу, що визначався як вдала система, конструкція, акт полювання. Отже, неоліт відходить від імагенації. Виникає символістика, розгорнута система схем, система символів. Ідеальна конструкція майбутнього визначається вже не шляхом імагенації, а шляхом знакової конструкції. Семіотика тут стає головним принципом презентації реальності. Надреальність стає семантично напруженою конструкцією.

Згодом архаїчні культури, які передують античності (культура Єгипту, Месопотамії, Ірану, Індії, Китаю) головним епіцентром формотворення роблять категорію групування. 3, 5, 7, 9 – ті ідеальні патерни, що створюють ідеальне ціле на підставі завданої нумерології. Вертикальний космос Китаю розбивають на три частини: передній план, середній план і небо. Саме так зображують універсум рушійний, безкінечний, який утворюється у процесі ідеації, тобто ідеального ритуального самоздійснення ейдосу, ідеї, тобто ідеального як такого, що фіксується як зображувальне. У центрі обов'язково малюється джерело, струмочок, що фіксується як безкінечний рух. Сам принцип групування композиції вже несе в собі те, що у Греції визначається як диспозитіо (протиставлення, дихотомія) та транспозитіо (перехід з

одного в інше). Отже, здійснюється парадигма обміну. Визначальною категорією стає рух. Поступово ідеал як конструктивний принцип соціопрагматики, орієнтації на функціонування всіх підсистем культури отримує свою домінуючу категорію. Рух вже визначає ту парадигму зміни місць, виробництва місць, обміну місцями, яке виражається категорією дистенація, що є приваблюючою для культурного будівництва. Наступна низка культур, за Ф. І. Шміттом, (Візантії, Середньовіччя, Відродження, Нового часу) засвоює категорію «простір».

Простір трактується як те місце, що стає амбівалентним. В ньому вже визначається верх – низ, інтенсивна метрика (зростання у гору) та екстенсивна (захоплення по горизонталі). Це має свої аналогії в архітектурі, у політиці, у геополітиці, в тих системах, де можна здійснювати соціальний дизайн, розподіл територій, розподіл місць, розподіл простору. Виникає наука, яка має ознаку проксеміки, наприклад, у американській лінгвістиці. Проксеміка – це вчення про просторові зони, які є ціннісно означеними, що засвоюються культурою як носії того чи іншого ідеалу, того чи іншого абсолютного виміру, тих максимумів, тих верхівок культуротворення, що мають свою просторову зону. Згодом визначається домінуюча часу.

Таким чином, ідеал, ідеальне виступає вже як система диспозицій, транспозицій, система категоріальних матриць формотворення, маючи у собі амбівалентну та полівалентну природу свого існування: подвоєння, множинність, поліцентризм. Вони визначаються у культурі як ритм, що є природою означеного витoku всіх функціональних систем, як форма, як групування, як рух (обмін місцями, перехід з місця на місце), як простір, як час. Така схема є функціональним механізмом опису ідеалу або імагенативного абсолюту, або семантично означеної структури, або процесу обміну місць. Це і створює ту культуротворчу матрицю, в якій майбутнє визначається у рамках циклічного часу–простору, в рамках «айон», вічності як ейдосу, в рамках часу–простору, де домінує час–вектор, де ідеал набуває надзвичайно важливих вимірів креативності як переходу із небуття у буття. Сама його небуттєвість, де епіцентром буттєвості визначено ті екстремальні фази розвитку, що пов'язані з ентропією та негентропією, символізує розвиток, еволюцію, деградацію всіх систем. Отже, інваріантом для всіх систем культуротворчості, які ми описували саме у рамках ідентифікації ідеального та ідеалу, є та петля рекурсії, те метафізичне оновлення або самооновлення всіх соціокультурних систем як звернення до минулого, яке визначає майбутнє, кинуте вперед минулим. Ця метафора є дуже важливою, особливо в трансформативному суспільстві. Вона примушує не рвати з минулим, а навпаки, актуалізувати його, визначити ті цінності, які існували. Визначити їх у системно–екологічному, поліфункціональному вимірі. І тільки тоді можна означити гармонійне рішення проблеми модифікації.

Висновки. Майбутнє як ідеал, як передбачення його у сьогоdnшній ситуації глобалізації, виглядає як намагання інтеграції, де кожен з акторів взаємодії є представником різних систем. Поліфункціональна, полімодальна реальність соціокультурної взаємодії свідчить про те, що система бінарності, що опрацьовується як антитетична, створює неекологічну, негармонійну реальність. Остання має існувати на підставі метаекологічного підходу, де найголовнішим є зберегти екологічний потенціал, зберегти

надра, зберегти потенціал природи та зберегти людину як суб'єкта і носія всіх соціокультурних та сакральних цінностей, а також як головного продуцента цінностей буття в цілому. Неоднозначність сучасної соціокультурної ситуації диктує широкий контекст осмислення глобалізаційних проблем сучасності, де велику роль відіграє вектор ідеального, вектор гармонійного майбутнього, пов'язаного з екологічним ідеалом. Метаекологічний підхід корелює з метаантропологією, з метасистемами різних інтерпретаційних підходів, що дають можливість не розмивати ідеал по горизонту усіх можливих зразків, засобів ідеації та імагенації, а навпаки робить його епіцентром як холистичного, так і антихристичного підходу щодо визначення соціопрагматики ідеального у контексті глобалізаційних інтеграційних процесів.

Виникає цікаве питання: як можуть ті ідеали, що формуються у контексті надзвичайно різних соціальних агломерацій, якимось жити в одному ідеальному просторі, що ми умовно називаємо екологічно домінуючим? Утворюється весь вектор проблем, які не мають однозначних рішень, що лише дають можливість інтерпретації і тих поліваріантних констатацій, які не можуть знайти одну гармонію. Вона досить довго існувала, наприклад, у вигляді комуністичного ідеалу, але виявилася настільки абстрактною, що не могла функціонувати як імагенативний та навіть гносеологічний ідеал. Імагенація його була неможливою, образ не був адекватний тому гносеологічному ідеалу, що вибудовувався шляхом ідеологічної інквізиції або ідеологічної системи щеплень. Але він був дієвим, він працював і певний час функціонував як наймогутніша система, яка створила цілу систему комуністичних спільнот по всьому світу. Дана реальність зараз розпадається, формується інше майбутнє для людей, що позбавилися того ідеалу, який називався комуністичним. Це формується на підставі апроксимації (спрощення) минулого, на підставі редукції, «усунення» минулого, транзитів, тобто заміщення минулого, яке часто просто переноситься з інших країн. Проте виникає багато соціокультурних деструктивних систем, що потребують поняття власного системогенезу, власної культурної реальності, яку не можна водночас замінити іншою. У контексті глобалізаційних проблем культури ідеали діють імпліцитно, на відміну від норм та всіх інших функціонуючих парадигм, що існують у рамках чітко зазначеного коридору: правового, ідеологічного, естетичного і т.п. Дана проблема є надзвичайно важливою та свідчить про те, що сама система легітимації ідеалу наштовхується на нерівність, на катастрофічний розрив між бідними і багатими по вісі «схід – захід», «північ – південь». Ці стрижні у своєму перехресті потребують узгоджених концептуальних, заснованих на консенусі, якщо не соціальних ідеалів, то схем, систем адекватії, що базуються на матриці ідеального, але не є ідеалом. Тому й виникає спокуса редукувати ідеал. Його важко назвати системою ідолів як повернення у архаїку, але можна розглядати як систему симулякрів (як ми вже звикли за Жаном Бодрійяром визначати ті цінності, що є псевдоцінностями). Завдяки симулякрам намагаються порівняти елітаризм та егалітаризм, бідних й багатих, верх і низ, небо та землю, порівняти всі ті реалії природи і культури, що раптом стали технологічно озброєними (насиченими технологіями). Саме завдяки симулякрам

намагаються знов–таки створити ще одну надгармонію нового механо–детермінізму, коли висмоктуються надра, коли виникає система псевдоцінностей на підставі тоталізації війни, військової зброї, усунення всіх моральних імперативів. Ми стикаємося з цим у системі прогностичних комунікативних реалій, виникаючих як системи змагань та інформаційних війн, де знову проблема ідеалу є надзвичайно важливою як система випередження майбутнього, визначення справжніх цінностей на підставі начебто достатньо апробованих структурних кліше демократії, рівності, свободи. Проте всі вони, коли потрапляють на конкретний ґрунт функціонування цих матриць або ідеалів, раптом перестають не функціонувати.

Нерівність, тотальність й розбіжності розподілу цінностей матеріальних і духовних, нищення духовних цінностей – все спонукає до того, щоб вбачити ідеал як один з епіцентрів культурної інтеракції, культурної взаємодії таводночас становлення кожної окремої особистої культури на підставі адаптації та полісистемного аналізу. Саме ідеал і дає можливість побачити багатовимірність, багатовекторність планетарного фактору людського «Я» у контексті планетарних проблем, які не вписуються у шкільні прописи ентропії та негентропії. Ідеал або буде знову субстантивним, коли розшукуються такі субстанції як «дух», «абсолют», або буде визначатися суто феноменологічно як простір, у якому дається світ.

Звичайно, людина не може «вийти» з культури, якщо вона людина, як «вийти» із свідомості. Але запорукою цього «невиходу» є норми, зразки, імагенативний абсолют, ідеал, що існує навколо людини не як будь–яка одиничність її споглядання та бачення усіх артефактів культури, а як епіцентр буття, сакральний центр, ідеальний центр усіх намагань й усіх зрушень формотворення. Важливо зрозуміти: хто стає носієм цінностей? Хто визначає ці цінності? Як вони презентують інший простір позиціонування акторів світових спільнот міжкультурних відносин? В даному випадку питань набагато більше ніж відповідей.

Отже, не романтизація ідеалів (атлантизм, слов'янізм, націоналізм та ін.) допоможе у цьому надзвичайно проблемному просторі глобальних відносин. Такі ідеали існують, однак їх існування є горизонтальним. Сама функціональність та реальність соціопрагматики ідеального як орієнтація на задоволення культурних потреб акторів взаємодії і становить найголовнішу проблему сьогодення. Всі глобальні межі росту, відмічені представниками Римського клубу, свідчать про те, що імперія людини розвалюється. Виникає багато сурогатних проєктів: екологічний, комунікативний, всезагальної етики. Усі вони є еkleктичними по суті. Тому вимір культурної самодостатності ідентичності, одиничності, цілісності кожного окремого актора та всезагальні ідеали, пов'язані з екологічним ідеалом, дають можливість передбачення майбутнього на підставі гармонії. Гармонія апелює до людяності, а не до окремого образу вестерну, що так чи інакше функціонує у глобалізаційних процесах сучасності.

Список використаних джерел

1. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера земли / Лев Николаевич Гумилев. – М.: ДИ – КАРТ, 1993. – 503 с.
2. Крымский С. Б. Эпистемиология культуры / Б. С. Крымский, Б. А. Парахонский, В. М. Мейзерский. – К.: Наукова думка, 1993. – 216 с.

3. Крымский С. Б. Философия как путь человечности и надежды / Сергей Борисович Крымский. – К.: Курс, 2000. – 308 с.
4. Морен Э. Метод. Природа Природы / Эдгар Морен; пер. с фр. Е. Н. Князевой. – М.: Прогресс–Традиция, 2005. – 464 с.
5. Петров М. К. Язык, знак, культура / Михаил Константинович Петров. – М.: Наука, 1991. – 328 с.
6. Розова Т. В., Чорна Л. В. Вчення про людину у філософії Йогана Готліба Фіхте / Розова Т. В., Чорна Л. В. // Актуальні проблеми філософії та соціології. – 2014. – №1.
7. Розова Т. В., Чорна Л. В. Культуротворче осягнення людини у філософії Іммануїла Канта / Розова Т. В., Чорна Л. В. // Гілея: Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Васькевич. – К.: ВІР УАН, 2013. – Вип.72 (№5). – С.658–664.
8. Розова Т. В., Чорна Л. В. Філософська система Гегеля як вчення про етапи розвитку Абсолютної Ідеї / Розова Т. В., Чорна Л. В. // Гілея: Збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Васькевич. – К.: ВІР УАН, 2015. – Вип.78. – С.658–664.
9. Хайдеггер М. Время и бытие / Мартин Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – 448 с.
10. Шинкарук В. І. Вибрані твори: у 3 т. / Володимир Іларіонович Шинкарук. – К.: Український Центр духовної культури, 2003. – Т.1. – 392 с. – (Філософська спадщина України).
11. Шмит Ф. І. Искусство – его психология, его стилистика, его эволюция / Ф. И. Шмит. – Харьков: Союз, 1919. – 338 с.

References

1. Gumilev L. N. Jethnogenez i biosfera zemli / Lev Nikolaevich Gumilev. – М.: DI – KART, 1993. – 503 s.
2. Krymskij S. B. Jepistemologija kul'tury / B. S. Krymskij, B. A. Parahonskij, V. M. Mejzerskij. – К.: Naukova dumka, 1993. – 216 s.
3. Krymskij S. B. Filosofija kak put' chelovechnosti i nadezhdy / Sergej Borisovich Krymskij. – К.: Kurs, 2000. – 308 s.
4. Moren Je. Metod. Priroda Prirody / Jedgar Moren; per. s fr. E. N. Knjazevoj. – М.: Progress–Tradicija, 2005. – 464 s.
5. Petrov M. K. Jazyk, znak, kul'tura / Mihail Konstantinovich Petrov. – М.: Nauka, 1991. – 328 s.
6. Rozova T. V., Chorna L. V. Vchennja pro ljudynu u filosofii' Jogana Gotliba Fihte / Rozova T. V., Chorna L. V. // Aktual'ni problemy filosofii' ta sociologii'. – 2014. – №1.
7. Rozova T. V., Chorna L. V. Kul'turotvorche osjagnennja ljudyny u filosofii' Immanui'la Kanta / Rozova T. V., Chorna L. V. // Gileja: Zbirnyk naukovykh prac' / гол. ред. В. М. Vashkevych. – К.: VIR UAN, 2013. – Vyp.72 (№5). – S.658–664.
8. Rozova T. V., Chorna L. V. Filofs'ka sistema Gegelja jak vchennja pro etapy rozvytku Absolutnoi' Idei' / Rozova T. V., Chorna L. V. // Gileja: Zbirnyk naukovykh prac' / гол. ред. В. М. Vashkevych. – К.: VIR UAN, 2015. – Vyp.78. – S.658–664.
9. Hajdegger M. Vremja i bytie / Martin Hajdegger. – М.: Respublika, 1993. – 448 s.
10. Shynkaruk V. I. Vybrani tvory: u 3t. / Volodymyr Ilarionovykh Shynkaruk. – К.: Ukraїns'kyj Centr duhovnoi' kul'tury, 2003. – Т.1. – 392 s. – (Filosofs'ka spadshhyna Ukraїny).
11. Shmit F. I. Iskusstvo – ego psihologija, ego stilistika, ego jevoljucija / F. I. Shmit. – Har'kov: Sojuz, 1919. – 338 s.

Chorna L. V., PhD in Political Science, associate professor, doctoral student of the Department of Philosophy, Theory and History of Public Administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine (Ukraine, Kyiv), lika7@ukr.net

Ideal as future foresight

There is analysed the problem of Ideal that permeated works of almost all famous philosophers from antiquity to nowadays. The understanding of Ideal is the base for philosophical comprehension of human being. What are the ideals and purposes of a person or a society, such a future awaits them. The Ideal is interpreted in the light of understanding of the future. The attention is paid to the analysis of Ideal ambivalence. The objective of the article is to explore the comprehension of ideal in the context of future assimilation. It is concluded that the future as an Ideal, the predicting of future in the present situation of globalization, looks like an attempt of integration, where all the actors of interaction are representatives of different systems. The modern Ideal often appears as a system of simulacra. The Ideals romanticization like Atlanticism, Slavism, Nationalism etc. will not help in the troubled area of global relations. The dimension of identity, singleness of occurrence, integrity of individual actor and universal Ideals can give an opportunity of future foresight on the grounds of harmony. Harmony appeals to humaneness, but not to a separate image of «western» that in any case functionates in contemporary globalization processes.

Keywords: globalization, ideal, future, culture, chronotope.

Черная Л. В., кандидат политических наук, доцент, докторант кафедры философии, теории и истории государственного управления, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины (Украина, Киев), lika7@ukr.net

Идеал как предсказание будущего

Анализируется проблема идеала, пронизавшая творчество почти всех известных философов от Античности до современности. Понимание идеала является базовым для философского осмысления бытия. Какими идеалами и целями руководствуется человек или общество, такое будущее их ожидает. Осмысливается проблема идеала под углом зрения освоения будущего. Внимание сосредоточено на анализе амбивалентности идеала. Цель статьи – исследовать понимание идеала в контексте форм освоения будущего. Сделан вывод о том, что будущее как идеал, предвидение будущего в современной ситуации глобализации, выступает как стремление к интеграции, где каждый из акторов взаимодействия является представителем различных систем. Современный идеал часто выступает в качестве системы симулякров. Не романтизация идеалов (атлантизм, славизм, национализм и др.) поможет в проблемном пространстве глобальных отношений. Идентичность, единичность, целостность отдельно взятого актора и всеобщие идеалы дают возможность предвидения будущего на основании гармонии. Гармония апеллирует к человечности, а не к отдельному образу вестерна, так или иначе функционирующего в глобализационных процессах современности.

Ключевые слова: будущее, глобализация, идеал, культура, хронотоп.

УДК 140.8

Шиндаулова Р. Б., кандидат педагогических наук, доцент, Казахская национальная консерватория им. Курмангазы (Республика Казахстан, Алматы), sharabana1@mail.ru

ИСТОРИКО–ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ГЕНЕЗИСА ИДЕЙ НООГУМАНИЗМА

Осуществлен авторский историко–философский анализ процессов становления ноогуманизма как концепции развития современного общества в целом и образования в частности. Автором продемонстрирована продуктивная связь идей ноогуманизма с образовательными и социально–философскими концептами эпохи Античности (Анаксимандр, Гераклит, Парменид, Пифагор, Фалес и др.), развитых представителями русского космизма (В. Соловьев, А. Чижевский, С. Франк, К. Циолковский и др.), теоретиков ноосферы (В. Вернадский, Э. Леруа, П. Тейяр де Шарден и др.).

Ключевые слова: ноогуманизм, ноогуманистическое мировоззрение, ноосфера, русский космизм, антропокосмизм.

(статья друкється мовою оригіналу)

Проблема ноогуманистического мировоззрения, согласно философскому уровню разноуровневого методологического анализа, предполагающему исследование ноогуманизма в рамках философии образования, в данной статье рассматривается с точки зрения становления ноогуманизма как мировоззренческой концепции в истории философии. Следует отметить, что философский уровень анализа необходим, поскольку философия, создавая новые категориальные модели мира, предстает как мировоззренческая форма сознания, в силу чего мировоззрение является также методологическим знанием, которое представляет собой систему методов использования философских знаний, технологию их применения.

Следовательно, оно, помимо своей основной, мировоззренческой функции, осуществляет и методологическую. Мировоззренческая функция проявляется в осознании цели и смысла человеческой жизни. Методологическая – дает для всех форм общественного сознания исходные, основополагающие принципы, применение которых определяет общий характер осмысления действительности, направленность познавательной и практической деятельности, т.к. известно, что